

Валерій Биков, Лілія Лупаренко, Ольга Пінчук
«УКРАЇНСЬКА ЕЛЕКТРОННА ЕНИКЛОПЕДІЯ ОСВІТИ»:
ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ

Анотація. Матеріали доповіді актуалізують проблеми доступу до баз знань, забезпечення користувачів мережі «Інтернет» експертно вивірною довідковою продукцією, створення та розвиток веборієнтованих енциклопедичних видань як інструментів популяризації науки та поширення наукової інформації. Презентовано перші кроки щодо створення інформаційної аналітично-пошукової довідкової системи «Українська електронна енциклопедія освіти».

Ключові слова: понятійний апарат педагогіки і психології; енциклопедичне видання; інформаційна аналітично-пошукова довідкова система; Українська електронна енциклопедія освіти.

ValeriyBykov, LiliiaLuparenko, OlhaPinchuk
«UKRAINIAN ELECTRONIC ENCYCLOPEDIA OF EDUCATION»:
FIRST STEPS OF PROJECT IMPLEMENTATION

Abstract. The report deals with the problems of access to knowledge bases, provision of Internet users with expertly verified reference products, creation, and development of web-oriented encyclopedic publications as tools for the popularization of science and dissemination of scientific information. The first steps towards the creation of the information analytical and search reference system "Ukrainian electronic encyclopedia of education" are presented.

Keywords: conceptual apparatus of pedagogy and psychology; encyclopedic publication; information analytical and search reference system; Ukrainian electronic encyclopedia of education.

Спрямований на впевнене економічне зростання «План Відновлення

України»¹, у частині «Розвиток системи освіти», містить акцент на інноваційних проєктах у сфері цифрового контенту та інтеграції науки у навчальний процес.

Сьогодні, коли Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС, особливої ваги набуває реалізація пріоритетів гармонізації стандартів із Європою [European Higher Education Area та European Research Area (ERA)]. Так, «Дорожня карта з інтеграції науково-інноваційної системи України до Європейського дослідницького простору»² у пріоритеті 5а «Трансфер знань і відкриті інновації» націлює вітчизняну науку на запровадження механізмів та інструментів політики відкритих інновацій, а також поширення використання результатів наукових досліджень. У пріоритеті 5б «Відкрита наука та цифрові інновації» — на застосування політики відкритої науки під час усіх етапів проведення наукових досліджень. Експоненціальне зростання наукових даних у 21 столітті сприяло суттєвим змінам у тлумаченні усталених понять, їхньому періодичному уточненні й появі нової термінології. У дослідженнях із педагогіки і психології здійснено глибокий аналіз та вдосконалення понятійного апарату.

Понятійний апарат науки — це динамічна система термінів, що розвивається, доповнюється, уточнюється відповідно певній галузі знань і рівню пізнання об'єктивної дійсності. На нашу думку, розвиток і узгодженість понятійного апарату залишається актуальною проблемою, особливо на новому етапі інтернаціоналізації³. Міжнародний, міжкультурний і глобальний вимір — це три терміни, що використовуються як тріада. Інтернаціоналізацію ж української освіти і науки ми розглядаємо як процес інтеграції міжнародного, міжкультурного чи глобального виміру в мету, функції, здобуття освіти та здійснення наукових досліджень.

¹План відновлення України. URL:<https://recovery.gov.ua>

²Про затвердження дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору. Наказ Міністерства освіти і науки України № 167 від 10 лютого 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/02/12/edp-nakaz.pdf>

³J. Knight. Updated Definition of Internationalization. *IHE*. no. 33, Mar. 2003. URL: <https://doi.org/10.6017/ihe.2003.33.7391>

У рекомендаціях ЮНЕСКО⁴ відбулося узгодження загального стандарту міжнародної рамки відкритої науки. Одним із завдань було визначено інвестиції в людські ресурси, навчання, освіту, цифрову грамотність і розвиток потенціалу відкритої науки. Показовим є те, що майже третина згаданого документа присвячена визначенню відкритої науки (definition of open science).

Про важливість узгодження термінології та понятійного апарату свідчать і рекомендації «Універсального Періодичного Огляду» ЮНЕСКО⁵. Країнам рекомендовано переглянути чинне законодавство, зокрема надмірно загальну та невизначену юридичну термінологію, яка може обмежувати свободу вираження поглядів способами, несумісними з міжнародним правом у галузі прав людини. Це є однією з дев'яти ключових позицій документа.

На нашу думку, створення, підтримування і розвиток веборієнтованих енциклопедичних видань є інструментом популяризації науки, поширення наукових знань (наукової інформації) і залучення громадян до участі у науковій, науково-технічній та інноваційній діяльності.

Нині у науково-освітньому просторі України існує єдине галузеве друковане енциклопедичне видання, що містить науково достовірні й сучасні тлумачення термінології педагогіки й психології — «Енциклопедія освіти»⁶ (2008 та 2021). Однак умови військового стану в Україні та події пандемії COVID-19, що були попередньо, актуалізували проблему доступу освітян, психологів, науковців, здобувачів наукових ступенів, методистів, вихователів, вчителів, студентів, керівних кадрів закладів освіти та працівників органів управління освіти і науки до традиційних джерел знань. Як наслідок, постала потреба у вирішенні проблеми забезпечення експертно вивіреною довідковою продукцією багатьох користувачів, які внаслідок ситуацій, що склалися, втратили таку можливість.

⁴ UNESCO Recommendation on Open Science.

URL:<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949/PDF/379949eng.pdf.multi>

⁵The Universal Periodic Review (UPR): model recommendations in the field of freedom of expression, safety of journalists and access to information: guidance note for Member States on drafting.URL:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381721>

⁶Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України; [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

Інститутом цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України⁷ (ІЦО НАПН України) 2021 розпочато створення інформаційної аналітично-пошукової довідкової системи «Українська електронна енциклопедія освіти» (УЕЕО), що забезпечуватиме формування і систематизацію, уніфікацію та підтримування в актуальному стані поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології.

УЕЕО реалізується як вікі-ресурс на базі програмної платформи MediaWiki, що надає можливості розширення і налаштування енциклопедичного проєкту шляхом підключення значної кількості плагінів згідно вимог, окреслених у технічному завданні.

Функціонально сайт енциклопедії надаватиме змогу користувачам у межах визначених дозволів (читач, редактор, редактор розділу, адміністратор) читати, завантажувати, описувати, рецензувати та редагувати енциклопедичні статті наукової, педагогічної та психологічної тематики. Додатково передбачені можливості формування користувачем власних добірок статей та пропонувати редакції новий термін (або правки до наявних).

Структура сайту енциклопедії передбачає галерею тематичних розділів, блок реєстрації та входу, пошуковий інструментарій, можливості зміни мови інтерфейсу, а також закладки:

– «*Про проєкт*» — основні відомості про цілі, учасників, нормативно-правову базу функціонування, еволюцію творення проєкту та очікувані результати;

– «*Абетка*» — алфавітний покажчик статей за кирилицею і латиницею;

– «*Автори*» — алфавітний покажчик за прізвищами авторів;

– «*Контакти*» — відомості про Інститут ІЦО НАПН України, телефон, адресу, вебсайт, електронну пошту, графік роботи та форму зворотного зв'язку.

В окремих розділах містяться відомості про редакторів, політику конфіденційності даних, положення про відкритий доступ, конфлікт інтересів

⁷Офіційний сайт установи: <https://iitlt.gov.ua>

та попередження плагіату, навчальні матеріали для користувачів, типові запитання і відповіді.

Користувачі матимуть змогу здійснювати пошук статей за:

- *ключовими словами* — за назвою статті або за її початковими літерами через рядок пошуку на головній сторінці;
- *тематичним розділом* — за категоріями та підкатегоріями у тематичних розділах через галерею на головній сторінці;
- *за абетковим і цифровим покажчиком* через закладку головного меню.

Типологія статей УЕЕО передбачає статті-огляди, статті-довідки, статті-дефініції та статті-відсилання. За об'єктом опису матеріали енциклопедії також поділяються на біографічні статті, статті про установу, статті про нормативні документи, статті про видання, статті про події і заходи, статті про наукові школи, статті про нагороди і відзнаки, статті про цифрові технології й електронні ресурси та ін.

Контент енциклопедії буде формуватися за наступними тематичними розділами:

1. *Освіта* — статті, що описують загальні поняття, процеси, явища освіти або її часткові проблеми за рівнями та напрямками «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Середня освіта», «Професійна освіта», «Вища освіта», «Післядипломна освіта», «Освіта впродовж життя», «Управління освітою», а також питання, що стосуються суб'єктів освітньої діяльності.

2. *Психологія* — статті, що описують загальні поняття, процеси, явища психології або її часткові проблеми за напрямками «Загальна психологія», «Психологія розвитку», «Педагогічна психологія», «Спеціальна психологія», «Історична психологія», «Соціальна психологія», «Політична психологія», «Гендерна психологія», «Гуманістична психологія», «Психологія праці», а також питання, що стосуються суб'єктів психологічної діяльності.

3. *Наука* — статті, що описують загальні поняття, процеси, явища та часткові проблеми науково-дослідної діяльності в галузі освіти і психології, а також суб'єкти наукової діяльності, наукові школи, види наукових праць та ін.

4. *Персоналії* — біографічні статті про видатних педагогів, психологів, науковців, державних і громадських діячів в галузі освіти та психології;

5. *Організації* — статті про заклади освіти всіх рівнів, наукові установи, державні установи в системі освіти, бібліотеки, дослідницькі мережі і центри, лабораторії, міжнародні асоціації та громадські організації, товариства, фундації.

6. *Документи* — статті, що описують основні нормативні документи в галузі освіти і психології: закони, нормативно-правові акти, накази, постанови, рішення, розпорядження, положення, стандарти, концепції, програми.

7. *Видання* — відомості про провідні фахові видання, науково-популярні видання, довідкові видання, значимі монографії та збірники наукових праць в галузі освіти і психології.

8. *Події* — відомості ані про освітні з'їзди, конгреси, симпозиуми, форуми, конференції, наукові семінари, педагогічні читання, круглі столи, виставки та ін.

9. *Цифровізація* — медіаконтент, електронні освітні ресурси, основні дані про цифрові технології підтримки наукової діяльності, управління освітою та психології.

Основу авторського колективу УЕЕО складають фахівці Національної академії педагогічних наук України. До написання статей, редагування і наповнення новим контентом запрошують провідних фахівців в галузі педагогіки та психології, членів спільних науково-дослідних лабораторій ІЦО НАПН України, наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої педагогічної освіти України. У перспективі, передбачено залучити потенціал учених, які працюють поза межами України, зокрема іноземних фахівців у галузі педагогіки і психології з європейських університетів та дослідних установ.

На початковому етапі функціонування енциклопедії, наповнення електронними статтями здійснюватиметься за принципом централізованого введення документів. Лише певний користувач або група користувачів з

установи, що підтримує УЕЕО, матимуть право вносити документи (редактори). Оскільки матеріали статей мають бути експертно вивіреними, цей етап формування енциклопедії не передбачає публічного редагування енциклопедичних статей широкою аудиторією користувачів.

Наразі фахівцями ІЦО НАПН України спроектовано структуру сайту, здійснено його програмну реалізацію, розроблено типові шаблони статей і методичні матеріали з їхньої підготовки, а також керівництва для різних груп користувачів. Для апробації роботи системи виконане наповнення матеріалами у тестовому режимі. У перспективі заплановано перехід до розподіленого внесення нового контенту відповідальними за тематичні розділи особами (редактори розділів).

«Українська електронна енциклопедія освіти» може стати джерелом ідей для розвитку галузей педагогіки і психології та популяризувати здобутки вітчизняної освіти в Україні й світі. Вона репрезентуватиме найсучасніші знання з наук про освіту та психологію в доступній формі 24/7, зручному для користування форматі, відповідному до розвитку цифрових технологій, та враховуватиме потреби різних категорій користувачів.